

Norsk straffelov og offentlige våpen, flere andre kjennetegn og symboler

Av Hans Cappelen

Norges nye straffelov trådte i kraft den 1. oktober 2015. Forberedelsene av loven tok mange år og den ble vedtatt allerede i 2005. Fra den gamle straffeloven til den nye loven er det foretatt mange endringer i bestemmelser om offentlige våpen, andre kjennetegn og symboler. Noe av den strafferettslige beskyttelsen er blitt styrket gjennom disse endringene, men noe er også blitt fjernet.

Straff for misbruk av offentlige våpen og internasjonale kjennetegn

Den nye straffeloven¹ har fortsatt et straffebelagt forbud mot misbruk av norske og utenlandske offentlige våpen. Den gamle straffeloven § 328 fra 1926 er blitt delt i to: De offentlige våpnene har sin rettsbeskyttelse i § 165, mens de internasjonale kjennetegnene har sin egen paragraf i § 166.

Samtidig er det innført hardere strafferammer for misbruk av våpnene og kjennetegnene. Den gamle § 328 har en ramme på bot og fengsel inntil 3 måneder. Dette er økt til bot og fengsel inntil 6 måneder i de nye §§ 165 og 166. Dermed kan vi si at rettsbeskyttelsen er styrket, men årsaken er likevel bare at dette inngår i den generelle revisjonen av strafferammene i loven.

Hvem det er som kan bli straffet for bruk av offentlige våpen, står i den nye straffeloven § 165 bokstav b. Den som kan bli straffet, er den som *uhjemlet bruker et norsk eller utenlandsk offentlig våpen, merke eller segl eller noe som lett kan forveksles med slike.*

Forbudet mot «uhjemlet bruk» går igjen fra den gamle § 328 nr 4 (som har ordene «uheimlet bruker»). Men det er noe annet i den nye § 165 som er blitt litt forenklet, og det kan trolig innebære at forbudet i loven er blitt utvidet. Denne forenklingen består av visse ord i bisetningen som inneholder regelen om forveksling med offentlig våpen, merke eller segl. I bisetningen står det i § 165 et forbud mot uhjemlet bruk av «noe som lett kan forveksles». Her står bare det helt generelle ordet «noe», uten tillegg av hva dette «noe» er eller kan være. Dermed er det mye som lett kan bli forvekslet med offentlig våpen, merke eller segl. Vi kan her tenke oss en bruk av flere typer bilder og figurer enn bare våpen, merker eller segl. Ordlyden i den gamle § 328 nr 4 har begrenset dette «noe» som kan forveksles, til bare å være «noe våpen, merke eller segl som lett kan forveksles med slike.» Bisetningens presiseringer til at dette «noe» må være et «våpen, merke eller segl», er fjernet i den nye § 165, slik at bare ordet «noe» står igjen.

Denne lille lovendringen kan ha en betydning for norske kommunevåpen. De fleste av disse våpnene har figurer som er lette å forveksle med motiver i fotografier, tegninger og andre bilder. Kommunevåpnene har svært enkle figurer som et kors, et tre, en svane, en elg, en ugle, et anker, en ring osv. Forbudet i straffeloven § 165 vil derfor være rettet mot en viss bruk av slike motiver i fotografier, tegninger og andre bilder. Det forbudte er imidlertid selve *bruken*

¹ LOV-2005-05-20-28: Lov om straff (straffeloven). Den gamle loven er: Almindelig borgerlig Straffelov fra 1902.

av motivene, nemlig når bruken gir et inntrykk av at kommunen står bak. Dessuten ligger det en begrensning i at det straffbare bare er det som «lett» kan forveksles. At det bare er tenkelig å forveksle noe, er altså ikke nok til å være straffbart.

Gjøvik

Elverum

Hjartdal

Narvik

*Noen norske kommunevåpen med enkle figurer
Some Norwegian municipal arms with simple charges*

Andre forbud inngår også i den nye § 165: bl.a. bruk av uniformer og titler. Under paragrafens bokstav a er det forbud mot «uhjemlet bruk av uniform eller på annen måte offentlig utgir seg for å ha offentlig myndighet». Paragrafens bokstav c er rettet mot uhjemlet bruk av norsk eller utenlandsk offentlig tittel. I lovens forarbeider² er uniformsforbudet modifisert litt: «Å opptre i politiuniform på en privat og lukket karnevalsfest må passere, men om man ved festens avslutning begynner å dirigere trafikken utenfor festlokalet, er den objektive grensen for det straffbare passert. Uniformsbruk mv. på en offentlig scene som ledd i en teaterforestilling o.l. vil heller ikke bli rammet av bestemmelsen.»

Å bære offisielle «ærestegn», det vil si ordener, som du ikke er blitt tildelt, er straffbart i den gamle § 328. Dette forbudet er det nå slutt på i den nye straffeloven. Bruker du offisielle ordener som du ikke er blitt tildelt, så bør du bli møtt med sosiale sanksjoner, og ikke med straff, er det uttalt i lovforarbeidene³.

Det er ikke bare offentlig våpen, merke eller segl som har en rettsbeskyttelse mot misbruk i straffeloven. Også misbruk av flere internasjonale kjennetegn blir rammet av både den gamle og den nye straffeloven. Vi har her kjennetegnene til bl.a. FN med underorganisasjoner, og organisasjonen Røde Kors og Røde Halvmåne.

² Odelstings proposisjon (Ot. prp.) Nr. 8 (2007-2008), pkt. 12.2.4.

³ Ot. prp. Nr. 8 (2007-2008), pkt. 12.2.4.

*Noen internasjonale organisasjoners kjennetegn/merker
Some international distinctive emblems*

Den nye § 166 har overskriften *Misbruk av internasjonalt kjennetegn*, men bruker i lovteksten ordene «kjennetegn» og «merke» med omtrent samme betydning. De straffbare handlingene er listet opp slik i paragrafen:

- a) *offentlig bruker en anerkjent eller i innland eller utland alminnelig brukt betegnelse på en internasjonal organisasjon, eller et merke eller segl som nyttes av en internasjonal organisasjon som Norge er medlem av eller ved mellomfolkelig overenskomst har forpliktet seg til å verne mot slik bruk,*
- b) *bruker et kjennetegn eller en betegnelse som ved mellomfolkelig overenskomst som Norge er bundet av, er bestemt til bruk i samband med hjelp til sårede og syke eller vern av kulturverdier i krig, eller*
- c) *uhjemlet bruker en betegnelse, merke, segl eller kjennetegn som lett kan forveksles med noe som nevnt i bokstav a og b.*

Her er ordbruken litt forskjellig fra vernet for offentlige våpen i § 165. Men selv om ordet «våpen» ikke er direkte nevnt i § 166, vil nok våpen inngå både i «merke» og i «kjennetegn». Et slikt våpen har vi i den internasjonale konvensjonen av 14.5.1954 om vern av kulturverdier i krig. Der har artikkel 16 og 17 bestemmelser om at kjennetegnet for slike kulturverdier nettopp er et *skjold* (shield) som er firedelt av blått og hvitt. Skjoldet er skrått firedelt og blir vanligvis gjengitt med blå og hvite (ikke sølv) felter. Skjoldet gjengis med rette sider, men med nederste skjoldkant som en stor spiss dannet av to skrå sider.

“The distinctive emblem” i The Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.

Det er også en annen forskjell mellom ordlyden i § 165 bokstav b og ordlyden i § 166 bokstav c. Som jeg skriver lenger ovenfor, så har vi i § 165 en lovendring til «noe» som lett kan forveksles med. Denne endringen er ikke med i § 166: der er det bare straffbart med bruk av «betegnelse, merke, segl eller kjennetegn som lett kan forveksles».

Fjernet: Krenkelser av fremmed stats flagg eller riksvåpen

Her er endringen stor: Den nye straffeloven viderefører ikke den gamle straffebestemmelsen i § 95 mot å håne et utenlandsk statsflagg eller riksvåpen. Lovgiver har tatt dette standpunktet

på bakgrunn av utviklingen gjennom noen år i Norge og andre land⁴. Hos oss har vi hatt en utvikling etter straffedommene i Høyesterett fra 1933⁵ og 1993⁶. Utviklingen viste seg i 2003 da påtalemyndigheten ikke gikk videre med saken etter at det amerikanske flagget ble brent i et TV2-program. Også i utlandet er straff for hån og skjending av flagg bortfalt etter hvert: bl.a. er bestemmelsen i den danske straffelov § 110 e lite brukt, og den svenske Brottsbalken 19 kapitlet 10 § (om skymfande av utländsk rikssymbol) ble opphevet allerede i 1970. I samme retning går en frifinnelsesdom⁷ fra 1989 i USAs høyesterett. Dommen dreier seg om hvorvidt det skulle være straff for en rent demonstrativ brenning av det amerikanske flagget, foretatt 1984 i Dallas, Texas. Gjerningsmannen ble frifunnet.

Vi ser her en utvikling fra straff til straffrihet som har sammenheng med vernet om ytringsfriheten (*freedom of speech*). Den er en grunnleggende menneskerettighet, bl.a. i EMK⁸ artikkel 10. En del av ytringsfriheten er at det normalt er «tillatt å uttrykke fordømmelse overfor en stat eller den politikken som føres der. Slike ytringer kan gis et mangfold av uttrykk, som etter omstendighetene kan virke krenkende på den nasjonale æresfølelsen, uten at ytringene av den grunn er - eller bør være – straffbare», skrev den norske Straffelovkommisjonen i 2002⁹. Kommisjonen foreslo derfor ikke å videreføre forbudet mot hån av flagg og våpen inn i den nye straffeloven.

Justisdepartementet var enig og skrev¹⁰ bl.a. «Med dagens verdensbilde og sikkerhetspolitiske situasjon finner departementet at en slik bestemmelse ikke er et nødvendig inngrep i ytringsfriheten og eventuelt demonstrasjonsfriheten. Respekten for utenlandske flagg og riksvåpen bør oppnås på annen måte enn ved en særskilt straffebestemmelse. Brenning eller tilsmussing av flagg kan straffes som skadeverk dersom flagget ikke tilhører gjerningspersonen eller er stilt til hans disposisjon, og det forhold at skadeverket gjelder en annen stats flagg eller riksvåpen, kan i så fall være en skjerpene omstendighet».

Opprettholdt: Straff for hatefulle ytringer

Å bruke symboler til diskriminerende eller hatefulle ytringer, er fortsatt straffbart i den nye straffeloven § 185. Her er strafferammen mye strengere enn de 6 månedene i §§ 165-166: det er bot eller fengsel inntil 3 år i § 185. Bestemmelsen er rettet mot *å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres*

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b) religion eller livssyn,
- c) homofile orientering, eller
- d) nedsatte funksjonsevne.

⁴ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), pkt. 10.6.2.1.

⁵ Norsk Retstidende (Rt.) 1933 side 1132.

⁶ Rt. 1993 side 667.

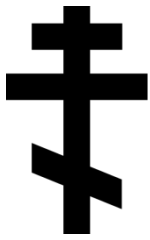
⁷ Sak: Texas vs. Johnson, 491 U.S. 397 (1989).

⁸ Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4.11.1950.

⁹ Norges offentlige utredninger (NOU) 2002:4 Ny straffelov, pkt. 10.2.

¹⁰ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), pkt. 10.6.2.4.

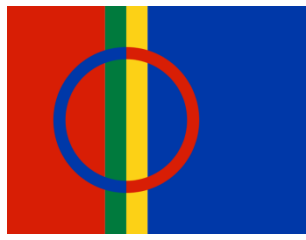
Disse straffbare handlingene kan tenkes å bli utført gjennom å bruke sterke symboler som hakekors, latinsk kors, ortodoks kors og andre korsformer, dobbeltørn¹¹, halvmåne¹², heksagram¹³, sameflagg¹⁴, «regnbueflagg»¹⁵, hammer og sigd¹⁶. Vi kan nok også tenke oss andre flagg, fargesammensetninger og symboler for personers opprinnelse, trosretninger, livssyn og orientering.

Ortodoks kors
Orthodox cross

Dobbeltørn
Double-headed eagle

Samisk flagg
Sami flag

Hammer og sigd
Hammer and sickle

Men straffebestemmelsen skal selvsagt ikke ramme enhver kritikk mot personer, religion eller livssyn. Det skal være tillatt å ha en «fri og åpen religions- og kulturkritikk». Det straffbare skal dermed være innenfor en grensdragning mot de «grunnleggende menneskerettigheter som menings-, ytrings- og organisasjonsfriheten»¹⁷.

I tillegg til den nye straffeloven § 185, har vi et eget lovforbud fra 2013 mot trakassering i diskrimineringsloven om etnisitet¹⁸. Også denne loven gir en viss adgang til å ilegge straff. Hva som er ulovlig trakassering, er presisert i loven § 9 på denne måten: «Med trakassering menes handlinger, unnlatelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende.» Også her kan vi tenke oss at dette blir utført gjennom å misbruke noen av de mange internasjonale og kraftfulle symbolene for opprinnelse, trosretninger og livssyn.

¹¹ Bl.a. symbol for Den (østlige) ortodokse kirke og for Russland.

¹² Bl.a. figur i flere lands riksvåpen/statsmerker og flagg i Midt-Østen.

¹³ Bl.a. symbol for Israel og kalt for «Davidstjerne».

¹⁴ LOV-1987-06-12-56: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 1-6, og FOR-2004-05-27-1087: Forskrift om bruk av det samiske flagget.

¹⁵ Også kalt for «homoflagget», «Gay pride flagg» og «LGBT pride flagg».

¹⁶ Symbol for kommunisme, mens bare en hammer er brukt av arbeiderbevegelsen i flere land.

¹⁷ Dette er nærmere omtalt i NOU 2002:4 Ny straffelov, pkt. 9.6.2.

¹⁸ LOV-2013-06-21-60: Lov mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion eller livssyn.